

УДК 631.13

М. В. Щурик,

д. е. н., професор, Університет Короля Данила, м. Івано-Франківськ

ORCID ID: 0000-0001-9009-9136

З. В. Осипенко,

старший викладач кафедри фінансів і обліку, Університет Короля Данила, м. Івано-Франківськ

ORCID ID: 0000-0003-2456-2940

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.16.15

ЛІСОГОСПОДАРСЬКІ РЕСУРСИ: ПРІОРИТЕТИ ВИКОРИСТАННЯ Й РОЗВИТКУ

M. Shchuryk,

Doctor of Economic Sciences, Professor, King Danylo University, Ivano-Frankivsk

Z. Osypenko,

Senior Lecturer, Department of Finance and Accounting, King Danylo University, Ivano-Frankivsk

FOREST RESOURCES: PRIORITIES FOR USE AND DEVELOPMENT

Поглиблення інтеграційних і глобалізаційних процесів, інтенсифікація непередбачуваності природно-економічних і соціальних процесів, кліматичні аномалії обумовлюють потребу змінити пріоритетність і розвиток лісогосподарської сфери. Така потреба пояснюється тим, що ресурси, що генеруються лісогосподарськими землями безпосередньо впливають на процеси соціально-економічного й екологічного розвитку на мікро-, мезо- та макрорівнях. Причому значущість лісових ресурсів постійно зростає, змінюється, що викликає необхідність розробки нових наукових підходів до їх оцінювання, пріоритетності використання та перспективи розвитку.

Титульним ресурсом, яким продукуються лісогосподарські ресурси слугують лісогосподарські землі. Саме вони є базисом генези лісових і нелісових ресурсів. Насамперед це стосується лісодеревини та продуктів, які не відносяться до складу лісових функцій: екологія, вода, фауністика й флориністика, гриби, ягоди. Крім цього, лісогосподарськими землями продукуються соціальні, виховні, культурно-історичні, патріотичні функції.

Ключовим ресурсом, який оцінювався найвище у вітчизняному лісогосподарському секторі завжди була лісодеревина, потреба в якій значно зросла в умовах функціонування ринкових відносин. Лісодеревина дуже високо ціниться також у багатьох високорозвинених країнах Європи та світу.

Імплементация ринкової моделі в лісогосподарському секторі України значно інтенсифікувало процеси заготівлі та реалізації ділового лісу. Причому найбільше реалізується означений ресурс за межі України у вигляді сировини. Вирубка лісодеревини недостатньо контролюється адекватними органами контролю, громадськістю. Складність полягає також у тому, що в процеси, пов'язані з вирубуванням, транспортуванням, складуванням і реалізацією дерева долучилися особи, що зловживають владою, силові структури, окремі юридичні особи, посередники, котрі не завжди дотримуються вимог чинного лісового законодавства. Зростання інтенсивності та не контрольованості організації лісового господарства призвело до швидкого зростання лісогосподарських площ, які нині не покриті лісостанами.

Складність полягає також у тому, що надмірне, недостатньо контрольоване вирубування лісостанів призвело до порушення балансу інших функцій лісових ресурсів. Передусім це стосується порушення регенеративних властивостей лісу, що полягає в погіршенні стану та збереження екології, зменшення обсягів поглинання вуглецю CO₂ лісодеревиною, зникненню, а також зменшенню дебіту багатьох лісових водних джерел, інтенсифікації депопуляційних процесів рослинного й тваринного світу, погіршення соціальних і виховних функцій лісових ресурсів. Аналіз засвідчує, що чинні засади використання ресурсів (деревних і не деревних) може спричинити до колапсу у вітчизняному лісогосподарському секторі економіки.

Авторами дослідження на прикладі Івано-Франківського обласного управління лісового й мисливського господарства ОУАМГ запропоновано радикально змінити модель організації вітчизняної лісогосподарської сфери, поклавши в основу не матеріальні, а невидимі (не деревні) функції лісогосподарських ресурсів. При цьому достатньо повно й обґрунтовано доведено переваги нелісових функцій лісогосподарських земель в умовах загострення соціально-екологічних, кліматичних та інших проблем, проводиться передовий досвід, пріоритети відтворення лісогосподарських ресурсів у багатьох розвинутих країнах.

Deepening of integration and globalization processes, intensification of unpredictability of natural-economic and social processes, climatic anomalies cause the need to change the priority and development of forestry. This need is explained by the fact that the resources generated by forest lands directly affect the processes of socio-economic and environmental development at the micro, meso and macro levels. Moreover, the importance of forest resources is constantly growing, changing, and that necessitates the development of new scientific approaches to their evaluation, priority of use and prospects for development.

The title resource used to produce forestry resources is forestry land. They are the basis for the genesis of forest and non-forest resources. First of all, this applies to the forest of wood and products that are not part of the forest functions: ecology, water, fauna and flora, mushrooms, berries. In addition, forest lands produce social, educational, cultural, historical, patriotic functions.

The key resource, which was valued the highest in the domestic forestry sector, has always been timber, the need for which has increased significantly in the context of market relations. Wood is also highly valued in many highly developed countries in Europe and the world.

The implementation of the market model in the forestry sector of Ukraine has significantly intensified the processes of harvesting and sale of commercial forest. Moreover, this resource is mostly sold outside Ukraine in the form of raw materials. Deforestation is insufficiently controlled by adequate control authorities and the public. The difficulty also lies in the fact that the processes related to the felling, transportation, storage and sale of wood involved people who abuse power, law enforcement agencies, individual legal entities, intermediaries, who do not always comply with current forest legislation. The growth of intensity and uncontrolled organization of forestry has led to a rapid increase in forest areas, which are currently not covered by forest-steppes.

The difficulty is also that excessive, insufficiently controlled deforestation has led to a violation of the balance of other functions of forest resources. First of all, it concerns the violation of the regenerative properties of the forest, which consists in the deterioration of the steppe and preservation of ecology, reduction of carbon sequestration of CO₂ by forest timber, disappearance and reduction of debit of many forest water sources, intensification of depopulation processes of flora and fauna, deterioration of social and educational functions of forest resources. The analysis shows that the current principles of resource use (wood and non-wood) can lead to a collapse in the domestic forestry sector of the economy.

The authors of the study, on the example of the Ivano-Frankivsk Regional Department of Forestry and Hunting OULMG proposed to radically change the model of organization and the domestic forestry sector, based not on material but on invisible (not woody) functions of forest resources. At the same time, the advantage of non-forest functions of forestry lands in the conditions of aggravation of socio-ecological, climatic and other problems is sufficiently and substantiated, best practices and priorities of reproduction of forestry resources in many developed countries are carried out.

*Ключові слова: ліс, ресурси, лісодеревина, екологія, цінності, інвентаризація, популяція.
Key words: forest, resources, forest wood, ecology, values, inventory, population.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Діючі нині засади та організація використання лісгосподарських ресурсів у вітчизняному секторі не відповідають вимогам сьогодення. Передусім це стосується процесів надмірного вирубування лісо деревини, а також нарощування обсягів її реалізації. Весь відтворювальний процес, який стосується організації використання лісгосподарських земель лісгосподарськими підприємствами спрямовується на досягнення економічних інтересів. При цьому недооцінюються інші важливі ресурси, що продукуються лісгосподарським сектором країни. Як результат швидко зростає розбалансованість усього природно-ресурсного потенціалу, що призводить до часткової втрати регенеративних властивостей фаунистики й флориністики, погіршення екології, зникнення та

обміління багатьох лісових водоресурсних джерел, депопуляції тваринного світу та рибних запасів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Лісові природні ресурси завжди були об'єктом досліджень багатьох відомих вітчизняних і зарубіжних учених, що засвідчує про їх значущість у структурі усього природно-ресурсного потенціалу. Водночас напрями досліджень науковців, прокладних і бізнесових структур, практично працівників завжди вирізнялись і вирізняються значною різноплановістю й різновекторністю. Зокрема, представники львівської школи Туниця Ю.Ю., Синякевич І.М. лівову частину своїх досліджень спрямовують на потребу збереження й поліпшення екології, шир-

шій задіяності в цьому процесі виховних, духовних, морально-етично складових розвитку. Означені проблеми перебувають у центрі уваги також Веклич О.О., Хвесика М.А., Голяна В.А., які досліджують лісогосподарські ресурси в ДУ ІПСР НАН України. Фурдичко О.І., Дребот О.І., Шершун М.Х. пропонують розв'язувати проблеми лісогосподарських земель крізь заходи посилення інституціалізації.

Недоліки та шляхи їх подолання у вітчизняному лісогосподарському секторі неодноразово були предметом дискусій наукових конференцій, симпозіумів, не лише в Україні, а й міжнародних інститутів. Втім, на наше переконання, донині недостатня увага в дослідженнях приділяється перспективам, пріоритетності використання й розвитку лісових ресурсів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданням статті є дослідити, проаналізувати, запропонувати власні пропозиції, що стосуються діючих засад функціонування вітчизняного лісогосподарського сектору економіки. Перекопати відповідні інституції мікро-, мезо-, макрорівнів щодо потреби радикально змінити нинішню модель управління лісовим господарством загалом по країні та Карпатському макрорегіоні зокрема. Особливо це стосується пріоритетності використання та розвитку лісогосподарських земель і ресурсів, які генеруються ними.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливість, значущість лісогосподарських ресурсів важко переоцінити. Передусім це стосується головного ресурсу — ділової лісодревини, її генези, використання, реалізації, фінансових відносин, які при цьому виникають.

У структурі лісових ресурсів, їх значущості на особливу увагу заслуговують нелісові, нематеріальні функції, що продукуються лісогосподарськими землями. Передусім це стосується екології, водоресурсних джерел, соціально-виховних функцій, генези грибів, ягід, лікарських рослин, рослинного й тваринного світу, інших видимих і невидимих інгредієнтів, біоценозу, що присутні на лісогосподарських землях. На жаль, допоміжні (неосновні) функції в лісовому господарстві не завжди оцінювались адекватно їх важливості й значущості в зв'язку з використанням й розвитком біоценозу та людства зокрема.

Складність при цьому полягає в тому, що донині соціумом, наукою не розроблено засади їх оцінювання. А така необхідність нині є більш ніж очевидною. Ми не ставимо перед со-

бою завдання відмовитись від діючої пріоритетності лісу, деревини, як продукта, що слугує нині головним ресурсом у країні. Означене пояснюється тим, що продовження чинних управлінських засад використання й розвитку лісогосподарської сфери призведе до розбалансованості, втрати багатьох часто невідомчих функцій лісу, що генеруються лісогосподарськими землями.

Зважаючи на чинні деструктиви, організацію використання та розвитку лісоресурсної сфери доцільно будувати із урахуванням того, що лісогосподарські ресурси, земля є живою субстанцією. У природі жоден організм не існує ізольовано відносно інших живих істот. Він завжди так чи інакше пов'язаний з іншими організмами. Між ним і середовищем здійснюється безперервний обмін речовин, які пронизані постійним потоком енергії. Враховуючи те, що родючі землі (грунт, повітря, сонце й вода, мікроорганізми, інші невід'ємні складові) та прилеглі угіддя (лісосмуги та лісові масиви; водні джерела, канали, канали та водоймища поблизу поля, викиди, принесені вітром, інші впливи) є цілісним живим організмом ландшафту й біосфери та основним середовищем і джерелом нашого життя через рослинний, а потім і тваринний світ, розгляд і вирішення даної проблеми потребує комплексного й системного підходу з екологічних, економічних, соціальних, правових та інших позицій [1, с. 32].

У цьому випадку розвиток й використання стосується первинного ресурсу — землі. Відомо, що лісогосподарський сектор економіки, його розвиток в Україні органічно поєднується із аграрним сектором економіки. Лісові ресурси в здійсненні лісівництва як "продукція в аграрному секторі економіки виробляється внаслідок поєднання 3-х принципово важливих чинників, природна продуктивність землі (природний ресурс) + променева енергія Сонця (природний ресурс) + людська праця (антропогенний ресурс)" [2, с. 67].

Аналіз засвідчує, що пріоритетність використання й розвитку лісогосподарських ресурсів слід будувати на усвідомленості, що найважливішим (титольним) ресурсом є земля, що використовуються в лісогосподарському секторі. Не лісодревина, не діловий ліс, а земля, — це, по-перше; по-друге, слід категорично відновитись від чинної моделі функціонування вітчизняного лісового господарства, що була започаткована ще командно-адміністративною моделлю, директивною економікою; по-третє, термін "Землі лісового фонду" було введено в дію, коли Україна знаходилась у складі рес-

публік колишнього Радянського Союзу (ЗЛФ). В європейському законодавстві термін "Землі лісового фонду" (ЗЛФ) не вживається... з 2006 року в Земельному кодексі України поняття "Землі лісового фонду" було замінено — "Землі сільськогосподарського призначення" (ЗАГП), тобто аналогічно обліковій категорії — "Землі лісогосподарського призначення" (ЗАГП). Це принципово, оскільки завдяки цьому лісокористування в Україні належить сфері промислового виробництва [3, с. 7—8]. Втім, попри прийняті законодавчі зміни лісогосподарський сектор України фактично продовжує розвиватися на раніше сформованих засадах. По-четверте, слід демонополізувати державну форму властивості, оскільки нині, за різними оцінками держава володіє 75—80% лісогосподарських земель. По-п'яте, при визначенні пріоритетності використання й розвитку лісових ресурсів доцільно керуватись засадами сталого розвитку, які були розроблені та затверджені на Конференції ООН у 1987 р. у Ріо-де-Жанейро.

Засади, що стали програмним документом, дорожньою картою розвитку й використання лісових ресурсів у багатьох країнах Європи й світу було дещо доповнено й змінено в зв'язку із зростанням інтенсивності деструктивних подій, які генеруються антропогенним й техногенним впливом, природними чинниками. Передусім це стосується радикальних змін клімату, непередбачуваності природних катаклізмів, появою досі невідомих у природі й людському суспільстві хвороб тощо.

На жаль, прийняті світовою спільнотою заходи, програми не зупинили деструктивних процесів. Якщо їх не зупинити, то вся біосфера, включаючи *homo sapiens*, може призвести до глобальної катастрофи, загибелі усього живого на Землі.

Аналіз засвідчує, що першопричиною, котра міцно втілилася в свідомості людини та слугує нині цінністю в процесі використання та розвитку лісових ресурсів є фетишизація грошей, збагачення наперекір вимогам законам онтології. Йдеться про консьюмеризм, культ споживання, жадобу, корисливість, які виходять за всякі фізіологічні, духовні потреби, попирання й експлуатацію людських пристрастей, емоцій та пороків, формування нової фетишизованої субкультури безконечного процесу "купівлі заради купівлі", "продажу з метою дальнішого, нестримного збагачення попираючи при цьому закони біосфери та знищуючи природно-ресурсний потенціал" [4, с. 18]. Саме такий формат управління та розвитку функ-

ціонує нині в національному лісогосподарському секторі, в якому де-юре задекларовано розвиток, що синтезує екологічні, соціальні та економічні пріоритети, а де-факто — організація лісовикористання спрямовується на збагачення невеликого кола осіб, які переконують суспільство в тому, що вони захищають державні, загальнонародні інтереси. Насправді ж діюча модель використання та розвитку в лісогосподарського сектора економіки веде до зростання розбалансованості лісового господарства, порушення лісових екосистем, швидкого зростання не покритих лісом лісогосподарських ділянок, ігнорування та недооцінювання недеревних функцій лісу тощо.

Для лісового сектора економіки збалансованим за кількісною оцінкою є таке використання деревних та інших ресурсів, за якого щорічний обсяг вирубування лісостанів не перевищує щорічного приросту та забезпечує розширене й збалансоване їх відновлення достатнє для прийдешніх поколінь.

За якісною оцінкою людське втручання в лісову екосистему не має порушувати вікової структури та структурно-функціональної організації екосистеми, її продуктивності та стійкості, а економічний зиск від деревини має здійснюватись не за рахунок недооцінювання інших, так званих недеревних продуктів (ягід, грибів, дичини, лікарських рослин тощо), а також, насамперед, несировинних ресурсів — екологічних та соціально-культурних функцій лісу, що досі не підлягають економічному оцінюванню та належному обліку в Україні [5, с. 40].

Діючі нині засади використання та розвитку лісогосподарських земель і особливо ресурсів, які ними генеруються засвідчують про потребу трансформації їх відповідно до вимог ринкових відносин, практики надбань і досвіду країн ЄС, а також у зв'язку з радикальними змінами біосфери, клімату, регенеративних функцій несировинних лісових ресурсів. Нинішню модель використання лісів слід вважати екстенсивною, якій притаманне виснажливе споживання лісових ресурсів. Нова модель має бути спрямована передусім на подолання екологічної кризи та перехід на засади екологічно-збалансованого розвитку. Означене потребує зміни взаємовідносин, що склалися між виробничою діяльністю людини й лісоресурсним середовищем. Звідси випливає, що потреби виробничої діяльності не повинні перевищувати можливості власне лісової сфери [6, с. 146].

Аналіз засвідчує, що серед ключових чинників, які можуть і зобов'язані імплемента-

ти якісно нову модель використання й розвиток лісових ресурсів у лісогосподарському секторі є, була і буде людиною, людський чинник. Саме людський ресурс створив нинішні проблеми у вітчизняному лісовому секторі, і якщо правильно його спрямувати — здатний і повинен вирішати ці проблеми.

Прийняті "правильні" закони, інструкції, рішення не завжди виконуються без усвідомленості дій людством щодо розв'язання соціально-екологічних і економічних проблем і завдань. Це аксіома, котру слід використовувати провідниками реформування лісового сектора економіки. Тільки після усвідомлення суспільством нових цінностей, які постають перед Всесвітом сьогодні можна одержати очікувані позитивні зрушення в лісогосподарському секторі нашої країни.

Мотивація, цінності, переконаність, на наше глибоке переконання, є тими ключовими складовими, що забезпечують успіх. У контексті приведеного, рушійною силою, каталізатором конструктивного розвитку слугує духовність, світосприйняття homo sapiensom біосфери. ... потенційна екологічна загроза зростає із зростанням деградації духовної сфери. Із здобуттям незалежності ситуація на краще не змінилася, оскільки за допомогою засобів масової інформації продовжується руйнація духовності українців... Духовність людини — це здатність її як особистості творити добро в суспільстві, в якому вона проживає [7, с. 50, 53]. У цьому випадку хочемо звернути увагу на те, що за роки проголошення незалежності духовність, як найбільш ключова домінанта розвитку незаслужено забута в процесах, пов'язаних із відтворенням лісових ресурсів. Означене, на наше переконання, стосується взагалі недооцінювання, ігнорування духовністю, фетишизації матеріальної субстанції, грошей, що призвело до хижацького використання лісостанів, посилення депопуляційних процесів фауністики й флориністики, недооцінювання несилових функцій лісових ресурсів.

Атрофовані цінності, що нині домінують і швидко поширюються в процесах відтворення природних ресурсів стали предметом уваги членів Римського клубу. "Цінності — це квінтесенція людської мудрості, яка накопичується століттям" — на нинішньому етапі, вони втілюються в акценті на добробуті всіх живих істот і світу загалом. На думку членів клубу, використання й розвиток природно-ресурсного потенціалу має будуватися на першості не матеріальних, а духовних благ. Водночас ними жорстоко критикується капіталізм та пропонуєть-

ся змінити матеріальні цінності на нематеріальні [8].

Судячи зі стану використання лісових ресурсів в Україні, очевидно достатньо дозрілою є потреба радикально змінити модель їх розвитку. На наше переконання, становлення, розвиток, використання та охорона лісогосподарських ресурсів має певною мірою синтезувати адміністративні та ринкові методи управління. Потреба в перших пояснюється тим, що згідно з Конституцією України держава виступає гарантом власності народу на національне надбання, яким є лісові ресурси. Звісно, державне управління не можна застосовувати в тому вигляді, що має місце сьогодні.

Державні органи мають сформувати таку лісову політику, котра би сприяла не лише продукуванню лісових і нелісових функцій лісостанів, а й забезпечувала якісно новий рівень їх використання та охорони. Показовим у цьому форматі, на нашу думку, слід вважати досвід Нідерландів. Тут державою у 90-х роках було прийнято концепцію екологічної політики, орієнтовану на скорочення забруднень, впровадження технологічних розробок, інтегрування екологічних орієнтирів у систему культурно-моральних цінностей [9, с. 97].

Зважаючи на домінування приватної власності на лісогосподарські ресурси в багатьох країнах Європи, що певною мірою унеможливило державою захищати загальносуспільні інтереси, нині в світі спостерігається тенденція до повільного підвищення частки державної власності на ліси, що пов'язано зі зростанням значимості глобальних лісів (екологія, зміна клімату) в міжнародному переговорному процесі щодо ролі та значення лісів [10, с. 2]. Щодо вітчизняного лісогосподарського сектору, то завдання держави полягає передусім в упорядкуванні складу і структури власників і користувачів лісогосподарських земель, оскільки чинна унеможливує організацію сучасного використання й розвитку лісових ресурсів.

Надзвичайно потрібним заходом, які повинна зробити держава, на нашу думку, має стати чітке розмежування управлінських функцій лісогосподарськими ресурсами користувачами й власниками лісогосподарських земель на макро-, мезо- та мікрорівнях. Нині, як засвідчує аналіз, абсолютна більшість управлінських функцій зосереджено в руках держави, що часто гальмує організацію використання й розвиток лісогосподарських ресурсів відповідно до вимог сучасності. Діюча монополія державної власності на лісогосподарські землі є рудиментом колишньої директивної моделі вико-

ристання й розвитку лісових ресурсів в Україні, що призвело не лише до домінування екстенсивної моделі господарювання, а й зробила лісовий сектор економіки перманентно збитковим упродовж усіх років незалежності нашої країни. Таким чином, наступним кроком на шляху досягнення оптимізації використання й розвитку лісових ресурсів має стати диверсифікація суб'єктів власності. Власність можна розглядати як фундаментну основу соціально-економічних відносин між людьми, що визначає характер цих відносин та поведінку індивідів. Тому інститут власності відіграє роль продуцента соціально економічного розвитку [11, с. 176].

Звісно, що поламати діючі та створити нові інституції у вітчизняному лісогосподарському секторі буде одним із найскладніших завдань. Однак без проведення радикальних трансформаційних перетворень у лісовому господарстві використання ресурсів і розвиток буде залишатися на старих базових засадах.

Дорожньою картою, що визначатиме нові цінності, пріоритетність слід вважати реальне, а не популістське запровадження засад стало-го розвитку, які базуються на таких найважливіших принципах: поліпшення якості життя та збереження людей; задоволення основних життєвих потреб нинішніх і майбутніх поколінь; боротьба з бідністю; створення раціональних структур виробництва та природокористування; збереження екосистем, захист клімату й озонового шару; гарантування екологічної безпеки; усунення всіх форм насильництва над людиною і природою; попередження воєн, тероризму екоциду; глобальне партнерство тощо [12, с. 19].

Слід зазначити, що це далеко не повний перелік принципів, які пропонуються вітчизняними й зарубіжними вченими. Всі вони спрямовуються передусім на людину, імплементацію нематеріальних цінностей, які генеруються біоценозом та лісовими ресурсами зокрема.

Імплементація якісно нової моделі використання та розвитку лісових ресурсів стане об'єктивно можливою завдяки формування адекватної лісової політики, котра має стати вихідним документом, дороговказом запровадження нових цінностей. Засади нової політики повинні бути спрямовані на обов'язковість її виконання всіма суб'єктами, що задіяні в лісогосподарському секторі економіки не лише на мікро-, мезорівнях, а на макрорівнях. Йдеться про загальнодержавний інтерес у якому нині задіяні державні чиновники всіх рівнів та про потребу усвідомлення ними якісно нових цінностей,

корисності ресурсів, які продукуються лісогосподарськими землями.

Аналіз засвідчує, що задіяні діючі засади діяльності нинішнього державного чиновника (майже всіх рівнів) є, були і будуть найбільш суттєвим гальмом на шляху імплементації нових засад використання та розвитку лісогосподарської сфери. Деструктиви, що вже тривалий час присутні тут спричинені саме людським фактором (чиновниками, що задіяні в лісовому господарстві). Саме чиновник, намагаючись збагатитись, створює умови проведення недостатньо контрольованих рубок, продажу за демпінговими цінами лісодревини (сировини) за межі України. Звідси і ланцюгова реакція — інтенсифікувались депопуляційні процеси флористики й фауністики, зникають і міліють водоресурсні джерела, інтенсифікувались раніше невідомі хвороби лісових ресурсів, загострилися соціальні та екологічні проблеми тощо.

Одним із важливих кроків на шляху запровадження сучасних ринкових засад використання й розвитку вітчизняних лісових ресурсів, на наше переконання має стати повернення довіри до чиновників. Відомий японський науковець, учений, колишній прем'єр-міністр Японії пише, що успіх "самореалізації" конкретного суспільства залежить не від ринкових принципів і не відданості традиціям, а від рівня довіри, що існує в суспільстві [13, с. 147]. Таким чином відновлення довіри до чиновників, кадрів, які задіяні або певною мірою причетні до використання лісових ресурсів є однією з ключових передумов успішності реформування лісового сектора економіки. Це, на наше глибоке переконання, є однією з найважливіших передумов.

Ми глибоко переконані, що відновлення довіри до державного чиновника, привиття йому якісно нових цінностей, які генеруються лісовими ресурсами буде складним, часто непередбачуваним процесом, який вже нині викликає значні суперечності в суспільстві. Однак іншого шляху подолання чинних деструктивів у процесі використання й розвитку лісових ресурсів немає.

Пріоритетність використання та розвитку лісових ресурсів крізь призму нових цінностей можна забезпечити завдяки диверсифікації форм власності на лісогосподарські землі. Нині, як нами зазначалось раніше, в Україні та Карпатському макрорегіоні зокрема, домінуючою залишається державна форма власності на лісогосподарські ресурси. Втім, як засвідчують ретроспективні дослідження, державна власність, яка покликана забезпечувати інтереси

всього суспільства не виконує в достатній мірі ті завдання, які покладаються на неї. Йдеться, про асиметричність між змістом і формою державного володіння, яка спричинена державними управлінськими структурами, чиновниками, відсталістю економічної моделі господарювання в лісгосподарській сфері.

Основним суб'єктом власності в Україні є народ, тому власність повинна використовуватися в його інтересах, приносити йому дохід у фінансовій і матеріальній формах для сьогоденного та майбутнього поколінь у соціальній та економічній сферах) [14, с. 63]. Нині, на жаль, абсолютна більшість соціуму нічого не одержує від державної форми власності на лісгосподарські землі. Саме цим пояснюється практично повна індиферентність соціуму до катаклізмів, пов'язаних з використанням, лісових ресурсів, погіршенням ними генези екологічних, соціальних і економічних функцій.

Для абсолютної більшості громадян байдужими залишаються складнощі й проблеми вітчизняного лісгосподарського сектора економіки. З означеного чітко простежується, що державна форма власності на лісові ресурси, котра задекларована як всенародна, насправді такою не є. Це ще раз переконує про необхідність проведення радикальних перетворень, які стосуються державного лісоволодіння, оскільки відносини між державою та народом у лісовому господарстві носять формальний, фейковий, надуманий, ідеолого-пропагандистський характер. Вони були сформовані ще командно-адміністративною системою на прокомуністичних засадах, а потім штучно перенесені та пристосовані до ринкової моделі господарювання.

Таким чином, використанню та розвитку лісгосподарських ресурсів на перспективу мають передувати трансформаційні, радикальні перетворення, що стосуються державної форми власності на лісгосподарські землі.

Процес формування нових відносин між державними адекватними структурами й громадськістю, на нашу думку, буде суперечливим, конфліктним, непередбачуваним оскільки потребуватиме прийняття радикальних, непопулярних рішень. Йдеться про забезпечення реальною володіння лісгосподарськими ресурсами відповідно до Конституції України.

Очікувані водночас перетворення стануть ключем на шляху формування нових цінностей, які будуть покладені в основу використання й розвитку лісгосподарських ресурсів.

Суттєвим напрямом перетворень мають стати заходи по проведенню оптимізації структу-

ри власників і користувачів лісгосподарських земель. Нині в Україні ресурсами лісгосподарського призначення володіють 5—7 міністерств, відомств, комітетів, інших суб'єктів володіння й використання лісгосподарських земель. Слід зазначити, що їх кількість перманентно має тенденцію до збільшення або зменшення, що часто пов'язано зі зміною урядів, підпорядкованості, законів тощо.

Перед кожним із них ставиться адекватний алгоритм використання й розвитку, визначаються відповідні цінності матеріального та нематеріального характеру. Принагідно зазначимо, що абсолютна більшість із них була створена в умовах функціонування директивної, командно-адміністративної моделі господарювання. Звісно, що за майже 30-річний період незалежності України змінилися умови, цілі, напрями їх діяльності. Були також спроби їх об'єднання, злиття, закриття лісгосподарських підприємств окремих міністерств, відомств, інших суб'єктів діяльності.

Аналіз засвідчує, що потреба в для багатьох із них у лісгосподарських землях не є нагальною, обов'язковою. Таким чином, володіння або користування непрофільними відомствами потребує окремого, фундаментального дослідження.

На нашу думку, в лісгосподарському секторі України слід узаконити такі найважливіші форми власності на лісгосподарські землі: державна, комунальна та власність ОТГ. В окрему групу доцільно виділити приватне володіння лісгосподарськими землями. Водночас державне володіння лісгосподарськими ресурсами слід будувати на якісно нових, відмінних від діючих засад використання й розвитку вітчизняної лісгосподарської сфери. Передусім це стосується пріоритетності.

ВИСНОВКИ

Дослідження та аналіз результатів діяльності вітчизняної лісгосподарської сфери засвідчують, що діючі тут засади організації та управління не відповідають вимогам сучасності про що переконливо засвідчує перманентна нестача фінансових ресурсів, дотування лісгосподарських підприємств за рахунок коштів державного бюджету, інтенсифікація депопуляційних процесів флориністики й флориністики про одночасному зменшенню їх регенеративних властивостей, надмірне вирубування лісостанів, присутність у процесах реалізації ділової круглої деревини корупційних схем тощо.

Першопричиною невідповідності використання й розвитку лісових ресурсів у країні ви-

могам сучасності, ринковим засадам господарювання залишається присутність у цьому процесі рудиментів колишньої директивної моделі управління, котра призводить до надмірного вирубування лісових ресурсів, які в своїй основі спрямовуються на заготівлю та реалізацію ділового круглого лісу. Саме сировинні функції лісу нині покладено в основу використання та розвитку. Водночас нематеріальні, несировинні функції як складові лісових ресурсів значно недооцінюються.

Аналіз дає змогу стверджувати, що найбільшим суттєвим недоліком, який стосується використання та розвитку лісогосподарського сектора економіки залишається присутність у відтворювальному процесі лісів так званої державної форми власності. Нині державні лісогосподарські підприємства мають у володінні майже лісогосподарських площ. Проте складність полягає в тому, що законодавчо задекларувавши державне володіння лісогосподарськими ресурсами як загальнонародну власність, реально соціум де-факто немає ніякого відношення до лісогосподарських земель, ресурсів, які ними продукуються. Сформувався своєрідний розрив між інтересами тих інститутів, які представляють державну форму власності і суспільством, кожним громадянином. Подолання цього розриву, наповнення його реальним змістом буде слугувати найбільш дієвим кроком на шляху дальнішого використання й розвитку лісогосподарських ресурсів в Україні. Йдеться про потребу подолання невідповідності між формою і змістом державної форми власності на лісогосподарські ресурси. Ми твердо переконані в тому, що дієвим заходом на шляху використання й розвитку лісоресурсної сфери має стати підвищення ролі людини, людського чинника. Йдеться про потребу кадрової ротації на усіх управлінських рівнях лісогосподарської сфери та залучення в означену сферу нових фахових працівників. Передусім це стосується інститутів державної форми власності, а також повернення довіри громадян до держави, державного чиновника. Обов'язковим заходом на шляху поліпшення та використання лісових ресурсів є також залучення до цього процесу ОТГ, імплементація інших форм господарювання, зокрема приватного володіння лісогосподарськими землями.

Організація сучасного використання та розвитку лісових ресурсів у країні обов'язково потребує також проведення оптимізації нинішнього складу міністерств, відомств, агенств, інших організаційних інститутів, які мають у власності й підпорядкуванні лісогосподарські землі.

У загальному переліку запропонованих перетворень і змін у вітчизняному лісогосподарському секторі економіки синтезуючим, ключовим заходом має стати зміна пріоритетності використання й розвитку лісових ресурсів. Домінуючими, нагальними повинні стати цінності збереження, охорони ресурсів, які не мають матеріальної форми, а також додаткові властивості лісу, котрі стосуються водозбереження, забезпечують практичну реалізацію соціальних, виховних, оздоровчих, лікувальних та інших допоміжних функцій лісових ресурсів.

Література:

1. Ковалів О. Еколого-економічні та соціальні напрями регулювання земельних відносин і природокористування на сучасному етапі. *Економіст*. 2011. № 10. С. 31—33.
2. Фурдичко О.І. Питання економіки землекористування в сільському та лісовому господарстві: стан, проблеми, шляхи їх вирішення. *Економіка України*. 2011. № 8. С. 67—77.
3. Шершун М.Х., Дребот О.І. Реформування лісового господарства в контексті проведення земельної реформи в Україні. *Економіка АПК*. 2011. № 10. С. 7—13.
4. Возьний К.З. Конфуціанство і сучасна економіка: зв'язки, паралелі, суперечності. *Економіка України*. 2012. № 1. С. 7—19.
5. Фурдичко О.І. Лісова галузь України в контексті збалансованого розвитку: теоретико-методологічні, нормативно-правові та організаційні аспекти: монографія / О.І. Фурдичко, В.В. Лавров. — К.: Основа, 2009, 424 с.
6. Формування моделі управління природними ресурсами в ринкових умовах господарювання: [монографія]. — К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. — 304 с.
7. Синякевич І.М. Екологічна політика: стратегія подолання глобальних екологічних загроз. — Львів: ЗУКЦ, 2011. — 332 с.
8. Освіторія. URL: <https://osvitoria.media/news/Yakounmage-butu-osvita-majbutnogo-gymnsky-klub-vypustyn-novu-dopovid>
9. Бердишев Г.Д., Галенко О.Н., Мельниченко В.А. Глобальна екологічна криза. Екологія довкілля та безпека життєдіяльності. 2008. № 2. С. 96—102.
10. Писаренко А.И., Страхов В.В. Инновационное лесное хозяйство и управление знаниями. *Лесное хозяйство*. 2009. № 2. С. 2—3.
11. Веблен Т. Теория праздного класса: [Пер. с англ.] / Т. Веблен. М.: Прогресс, 1984. — 367 с.

12. Калетнік Г., Козловський С., Козловська В. Стійкість економіки як фактор безпеки та розвитку держави. Економіка України. 2012. № 7. С. 16—25.

13. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию [пер. с англ]. — М.: АСТ, 2004. — 730 с.

14. Буркинський Б.В., Мартієнко А.І., Хумарова Н.І. Інституціональні заходи вдосконалення відносин власності на рекреаційно-туристичні ресурси в Україні. Економіка України. 2017. № 2. С. 61—73.

References:

1. Kovaliv, O. (2011), "Ecological, economic and social directions of regulation of land relations and nature management at the present stage", *Ekonomist*, vol. 10, pp. 31—33.

2. Furdychko, O. I. (2011), "Issues of land use economics in agriculture and forestry: state, problems, ways to solve them", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 8, S. 67—77.

3. Shershun, M. Kh. and Drobot, O. I. (2011), "Forestry reform in the context of land reform in Ukraine", *Ekonomika APK*. № 10, pp. 7—13.

4. Voz'nyj, K. Z. (2012), "Confucianism and modern economics: connections, parallels, contradictions", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1, pp. 7—19.

5. Furdychko, O. I. and Lavrov, V. V. (2009), *Lisova haluz' Ukrainy v konteksti zbalansovanoho rozvytku: teoretyko-metodolohichni, normatyvno-pravovi ta orhanizatsijni aspekty* [Forest industry of Ukraine in the context of sustainable development: theoretical and methodological, regulatory and organizational aspects], *Osnova*, Kyiv, Ukraine.

6. (2013), *Formuvannia modeli upravlinnia pryrodnyimi resursamy v rynkovykh umovakh hospodariuvannia* [Formation of a model of natural resources management in market conditions], *DU IEPSSR NAN Ukrainy*, Kyiv, Ukraine.

7. Syniakovych, I. M. (2011), *Ekolohichna polityka: stratehiia podolannia hlobal'nykh ekolohichnykh zahroz* [Environmental policy: a strategy for overcoming global environmental threats], *ZUKTs*, L'viv, Ukraine.

8. osvitoria.media (2020), "What should be the education of the future? The Club of Rome has released a new report!", available at: <https://osvitoria.media/news/yakoyu-maye-butyu-osvitamajbutnogo-rymskyj-klub-vypustyv-novu-dopovid/> (Accessed 25 July 2020).

9. Berdyshev, H. D. Halenko, O. N. and Mel'nychenko, V. A. (2008), "The global environmental crisis", *Ekolohiia dokillia ta bezpeka zhyttiedial'nosti*, vol. 2, pp. 96—102.

10. Pisarenko, A. I. and Strahov, V. V. (2009), "Innovative forestry and knowledge management", *Lesnoe hozhajstvo*, vol. 2, pp. 2—3.

11. Veblen, T. (1984), *Teoriya prazdnogo klassa* [Leisure class theory], Progress, Moscow, Russia.

12. Kaletnik, H. Kozlovs'kyj, S. and Kozlovs'ka, V. (2012), "Economic stability as a factor of security and development of the state", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 7, pp. 16—25.

13. Fukujama, F. (2004), *Doverie: social'nye dobrodeteli i put' k процветанию* [Trust: social virtues and the path to prosperity], AST, Moscow, Russia.

14. Burkyns'kyj, B. V. Martiienko, A. I. and Khumarova, N. I. (2017), "Institutional measures to improve the ownership of recreational and tourist resources in Ukraine", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 2, pp. 61—73.

Стаття надійшла до редакції 30.07.2020 р.

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292